

ЈЕДАН ОСВРТ НА ПОСЛЕДИЦЕ КРСТАШКИХ РАТОВА

Мирослав М. Поповић*
Библиотека Одељења за
историју Филозофскої
факултета у Београду

Апстракт: Рад представља краћак осврт на последице крсташких ратова за европски Запад, односе Запада и Истока и слику о другом од стране супротивљених страна, став западњака према муслиманима, Јеврејима и јеретицима и последице крсташких ратова по културни и друштвени животи Запада.

Кључне речи: крсташки ратови, Запад, Исток, Византија, муслимани, Јевреји, јеретици

Крсташки ратови су војни походи који су трајали од 11. до 13. века против муслимана Средњег истока ради ослобођења Христовог гроба у Јерусалиму, освајања богатог Истока и отварања трговине са источним земљама. Нема сагласности у погледу њиховог броја, а само су I и VI довели до привременог освајања Јерусалима и сиријско-палестинског приморја. Први је вођен 1096–99. г. (феудалци из јужне Француске, Нормандије, Лотарингије и др.), Други 1147–49. г. (Луј VII и Конрад III), Трећи 1189–92. г. (Филип II Август, Ричард Лавље Срце, Фридрих I Барбароса), Четврти 1202–04. године (Бонифацио Монфератски), затим тзв. Дечји крсташки рат 1212. г. (пустолови Стефан и Николас), Пети 1217–21. г. (Андрија II, Леополд II), Шести 1228–29. г. (Фридрих II), Седми 1248–54. г. (Луј IX Свети), Осми 1270. г. (Луј IX Свети). У њима је, према процени историчара, животе изгубило 2 милиона људи. У тзв. Дечјем крсташком рату страдало је и 15 хиљада деце. Крсташки ратови имали су значајних последица. Запад се упознао са културним тековинама Истока и са класичном грчком

---

* miroslavpopovic15@yahoo.com

литературом и науком. Развитак обостране трговине допринео је на претку градова. Крсташки ратови довели су до слабљења феудализма и јачања краљевске власти.¹

Крајем 11. и у првој половини 12. века одиграле су се одлучне промене на тлу Европе. Хришћански свет није био јединствен политички ентитет, али од 11. века папство је успело да постане видљив предводник хришћанства. Крсташки ратови су дали први израз идеји о уједињеним хришћанским народима са папом на челу.²

Само је I крсташки рат (1096–99) био потпуно успешан у војном погледу. Папа Урбан II (1088–1099) је у Клермону у средњој Француској 1095. године проповедао о потреби да се помогне браћи хришћанима на Истоку у борби против Турака Селџука, који су поразили Византинце у бици код Манцикерта 1071. г. и освојили Свету земљу, укључујући и Јерусалим. Његова проповед изазвала је масовну хистерију и решеност да се спаси Света земља. Папство је живело у окружењу осећања лојалности према хришћанском свету, а крсташки походи су били јасно отелотворење тог осећања.

С друге стране, јачање дубоког осећања хришћанске солидарности довело је до појаве историјског отпора животу са суседима који су се разликовали по вери, језику или раси. Развила се мржња према муслиманима, Јеврејима и јеретицима. Следи превод говора папе Урбана II 1095. године на Сабору у Клермону, који је важан за расветљавање карактера I крсташког рата и чије су речи оставиле снажан утицај на масе:

„О народе франачки! Роде од Бога вољени и изабрани!... Из тамнице јерусалимске и из Константинопоља послат је тужан глас да је један проклети народ, потпуно отуђен од Бога, силовито напао земље тих хришћана, и побио многе становнике, пљачкајући и палећи. Они су део заробљеника одвели у своју земљу, док је један број суровим мучењем побијен. Они својом нечистотом скрнавe олтаре, па их онда руше. Сада су царевину Грка раскомадали, и тако отели велику територију да ју је немогуће прећи за два месеца.

На коме онда почива тежак задатак да се те неправде освете, и да се та територија поврати, ако не на вама – вама којима је изнад свих осталих Бог поверио изузетну ратничку славу, велику храброст и снагу да уништите моћ оних који вам се одупру? Нека вас охрабре подвизи ваших предака – сјај и величина Карла Великог

¹ С. Пеинтер, *Историја средњег века (284–1500)*, превели Ч. Антић, Н. Порчић, Београд, 1997, 231–253; Р. В. Поповић, *Појмовник црквене историје*, Београд, 2004, 157–160.

² Ц. Х. Линч, *Историја средњовековне цркве*, Београд, 1999, 209.

и других ваших краљева. Нека вас подстакне Свети Гроб нашег Господа и Спаситеља, који сада држе нечисти народи, као и Света места која су сада оскрнављена... Нека вас ниједан ваш посед не задржи, нити брига за породичне послове. Јер ова земља коју сада настањујете, затворена са свих страна морем и планинским врховима, сувише је уска за ваше велико становништво; она је два снабдева са довољно хране и оне који је обрађују. Због тога ви убијате и прождирете једни друге, зато водите ратове и зато многи од вас страдају у унутрашњим сукобима.

Нека зато мржња напусти ваше редове; нека се ваше свађе окончају. Пођите на пут до Светог Гроба: узмите ту земљу од злог народа и покорите је. Јерусалим је земља плоднија од свих, рај уживања. Тај краљевски град, смештен у средишту планете Земље, преклиње вас да му дођете у помоћ. С радошћу пођите на ово путовање ради опроштења ваших грехова, и будите сигурни у награду неуништине славе у Царству небеском.³

Гомила људи окупљена око папе у Клермону одушевљено је објавила крсташки рат. Он је по свом универзалном и верском обележју био дело папства. Нису га предузеле државе ни народи, већ папство, и узрок рата је, према тумачењу неких историчара, био потпуно духовни, без световних циљева. Требало је освојити Света места. Поред верског жара и папског ауторитета били су потребни и друштвени предуслови. Нису постојале државе, политика није раздвајала западни хришћански свет и он се цео могао окупити око папе. Постојала је војничка класа – витештво, коју је требало позвати и одредити вође, без сакупљања новца за свети рат. У њему је западноевропски феудализам наступио као целина.⁴

У време крсташких ратова Запад је напредовао у свим правцима, а крсташки ратови су последица тог напретка: први од њих резултат је грегоријанске реформе, италијанског трговачког и поморског ратног искуства, великог броја војника који је проистекао из пораста становништва, политичког развоја Француске. Према неким ауторима, узалудно је покушавати раздвојити верске мотиве ратова од политичких и економских побуда, јер је управо њихово поклапање учинило крсташке ратове популарним.⁵

Проповедајући крсташки рат, папа Урбан II пружио је прилику за други темељ Града праведних, додајући обећањима духовне награде и опроштаја грехова и фатаморгану блага Истока... Сиромаси-

---

³ Р. В. Поповић, *Извори за црквену историју*, Београд, 2001, 168.

⁴ Н. Pirrenne, *Povijest Evrope od Seobe naroda do XVI. stoljeća*, Zagreb, 1956, 135–136.

⁵ R. Lopez, *Rođenje Evrope. Stoljeća V-XIV*, Zagreb, 1978, 229–230.

ма из пренасељених области севера и Фландрије понуђена је борба за Обећану земљу, Јерусалим, који је за њих, утонуле у духовну и материјалну беду, постао симбол чудесне наде. Запад је изашао из европских граница и упустио се у освајање света, поново се у његовој мисли јавља Обећана земља, печат савеза Бога и Његовог народа и неисцрпно благо свих добара овог света... Различита пророчанства су се смењивала: после Крсташког рата сиромашних 1198. г., које је проповедима инспирисао Фулк из Неја, уследио је Крсташки рат деце 1212. г., Крсташки рат Пастира 1251. године...⁶

Европско друштво је на различите начине почело да се мења око 1100. године. Текстови Старог Завета и Апокалипсиса су и даље читани, али од часа када су се први крсташи вратили из Палестине учени људи су постали више заинтересовани за Јеванђеље, Посланице Св. Павла, за Дела апостолска.⁷ Оснажено је схватање да је Христос био и човек. Христов лик је дозван из нестварног, сами људи су се поистовећивали са Христовим првим ученицима.

Од 11. века уметници су више пажње обрађали на емоционалну и људску страну хришћанства, посебно наглашену кроз култ Исуса и Богородице. Река западних путника ишла је у Палестину, да види места где је Исус живео, проповедао и умро. Оживљавање Јеванђеља дотакло је све нивое друштва, а многи лаици су тражили интензивно и лично осећање верског живота.⁸

Папство је најтрајнији успех постигло крсташким ратовима. С друге стране, крсташи су створили дубоки народни осећај за патње Христове на Крсту и мржњу према Јеврејима. Успех крсташких ратова требало је да се одрази у новом Јерусалимском краљевству, које би помирило све људе у сукобу и уздигло у доба обиља које ће претходити Судњем дану. Крсташи су били и важна веза која је приближила људе Западне Европе Византији и Балкану и постојање крсташких држава несумњиво је олакшало формалне и неформалне контакте са илегалним дуалистичким богумилским црквама у Константинопољу, Малој Азији и Балкану.⁹

Резултат крсташких ратова била је дубока мржња. Непријатељство према Јеврејима, муслиманима и Византији постојало је и раније, али се овог пута испољило као свети и трајни међународни подухват. Људи су, уз хришћанско јединство, осећали историјски отпор према животу

⁶ Ž. Servije, *Istorija utopije*, Beograd, 2005, 84–85.

⁷ Ž. Dibi, *Umetnost i društvo u srednjem veku*, Beograd, 2001, 50.

⁸ Ц. Х. Линч, *Историја средњовековне цркве*, 244.

⁹ М. Lambert, *Medieval Heresy: Popular Movements from Bogomil to Hus*, London, 1977, 43.

са суседима који су се разликовали по вери, језику или раси. Странци који су сматрани највећом претњом били су муслимани, од њих је владао највећи страх, који је допринео повећавању осећања припадности хришћанском свету. Први крсташки рат био је подстакнут жељом за победом над „неверницима“, а каснији неуспеси су довели до смањења, али не и гашења одушевљења за борбу против муслимана, пошто је идеја крсташког рата остала жива од 12. до 15. века. Осећања која су покренула крсташке походе утицала су на погоршање положаја Јевреја – народни проповедници су говорили да су Јевреји непријатељи Христа исто као и муслимани, и почели су прогони. И поред заштите цивилних и црквених власти, 1096. године нападнута су јеврејска насеља у Мајнцу, Вормсу и Шпајеру у Рајнској области. У Француској и Шпанији Јевреји су морали да слушају проповеди и расправе фратара, а протерани су из Енглеске (1290) и Француске (1306). Осећање хришћанског јединства изазвало је насиље према јеретицима, које је било уобичајено у Енглеској и Немачкој, док је у јужној Француској и Италији било више трпељивости, па и мало симпатија.¹⁰

Током 12. века покреће се пропаганда крсташких похода и у први план хришћанских мржњи постављене су Мухамедове слуге. Постојало је сећање на исламско-хришћанску симбиозу, у *Маинеџу*, јуначкој песми о малом Магну, тј. Карлу Великом као детету, јунак, служећи код сараценског краља у Толеду, прима од њега звање витеза, али су Карло Велики и скоро сви јунаци јуначких песама испуњени жељом да се боре против Сарацена и да га потуку; настала је митологија сажета у двобоју хришћанског витеза и муслимана.

На врхунцу крсташких ратова Венецијанци су 1198. г. од папе добили право да тргују са султаном Александрије, пошто су били лишени пољопривредних производа. Тада исто арапска наука заплускује хришћански свет и напаја ренесансу 12. века, Арабљани доносе у Шпанију грчку науку чувану у библиотекама. У Светој земљи су се брзо успостављали односи мирољубиве коегзистенције хришћана и муслимана.¹¹

Неразумевање између Грка и Латина се постепено претворило у мржњу. Латини су се према Грцима односили са завишћу и презиром, пребацивали су им да су извештачени, кукавице, варалице, а нарочито то што су богати. Напади Нормана Роберта Гвискарда 1081, Боемонда 1185. против Византијског царства, заузеће Цариграда од стране крсташа 13. априла 1204. г., неуспех уједињења Цркава... – резултат су

---

¹⁰ R. Lopez, *Rodenje Evrope. Stoljeća V-XIV*, 229; Ц. Х. Линч, *Историја средњовековне цркве*, 211–215.

¹¹ Ž. Le Gof, *Srednjovekovna civilizacija Zapadne Evrope*, Sremski Karlovci – Novi Sad, 2010, 178–179.

основног непријатељства Латина и Грка. За западњаке је главна политичка врлина била верност, а византијска политичка традиција се заснивала на државном интересу. Ана Комнина, кћи цара Алексија, западњаке првог крсташког рата описује као варваре, просте, брбљиве, охولة и превртљиве, који воле рат, што је било незамисливо за Грке који су увек били за преговоре, а ужасавала их је грамзивост западњака:¹²

„Он (цар Алексије I Комнин) није имао времена да се одмори пошто је чуо гласине да се безбројне франачке војске приближавају. Бојао се њиховог доласка пошто је знао њихову необуздану страст, њихов луталачки карактер и њихову неодлучност, а да се не спомињу друге особене црте Келта са неизбежним последицама: њихова грамзивост за новцем, која их је увек водила, како изгледа, да крше сопствене уговоре без икаквог разлога. Слушао је да се то говори о њима и било је обилато потврђено [...]“¹³

Западњаци су сматрали источњаке издајницима и незахвалницима, гледали на њихову префињеност као на слабост и сметало им је што нису прихватили западњачко гледање на хришћанство као исправно. Византинци су сматрали за своје територије које су крсташа освојили од муслимана и задржали за себе и били веома озлојеђени због тога. Најгоре последице по Византинце имало је заузеће Цариграда од стране крсташа 1204. године, те пљачкање које је уследило и успостављање Латинског царства које је трајало до 1261. године.¹⁴

После Првог крсташког рата, победници нису желели да се мешају са народом, већ да остану као стална окупаторска војска. Било је по негде и мешовитих бракова и појединачне сарадње. Позвали су досељенике из Европе који су им помогли да у Јерусалимском краљевству створе прву европску прекоморску нацију. Фулкер из Шартра, двадесетак година касније, је писао:

„Били смо западњаци, а сада смо се, ето, претворили у источњаке... Већ смо заборавили наша родна места [...] Неки овде већ поседују кућу и имање с таквом сигурношћу као да му их је отац оставио у наслеђе. Други је већ узео жену, не земљакињу, већ Сиријку, Јерменку или чак покрштену Сараценку [...] Ми се сви редом служимо разним језицима земље, домородац је, као

---

¹² Ž. Le Goff, *Srednjovekovna civilizacija Zapadne Evrope*, 171–174.

¹³ Ана Комнин, *Алексијага*, одломак у: Р. В. Поповић, *Извори за црквену историју*, 171.

¹⁴ Ц. Х. Линч, *Историја средњовековне цркве*, 218.

и досељеник, постао многојезичан, а поверење приближава најудаљеније расе [...] Досељеник је сада готово постао домородац, дошљак је постао сличан ономе који је ту становао [...] онај који је тамо био сиромашан, добио је овде, милошћу Божјом, богатство; ко је имао само понеки динар, овде има ризницу. Онај који код своје куће није имао ни посед, овде је господар села.“¹⁵

Прожет оријенталном маштом, Фулкер је вероватно претеривао, у ствари богатство колонизоване Палестине није се могло мерити с богатством многих земаља новоколонизоване Европе.¹⁶

Последице крсташких ратова изгледају слабо када се узме у обзир њихова велика цена, материјална и људска. Убрзано је успостављање превласти италијанских градова над Средоземним морем, донета су нова знања о Истоку, укус за нове производе. Велико је питање шта би био резултат да су одушевљење, енергија, снага и богатство утрошени у развој самог Запада. Крсташки ратови су доказ живота и експанзије моћи средњовековне цивилизације. Неки су у крсташке ратове ишли због имања и пљачке, љубави за пустоловинама, али је већину покретало истинско верско одушевљење и уверење да је крсташки поход пут спасења.¹⁷

Библиографија:

Сидни Пеинтер, *Историја средњег века (284–1500)*, превели Ч. Антић, Н. Порчић, Слио – Глас српски, Београд 1997.

Радомир В. Поповић, *Појмовник црквене историје*, Београд 2004.

Џозеф Х. Линч, *Историја средњовековне цркве*, превели Драгић Живојиновић, Бранислав Танчић, Слио, Београд 1999.

Радомир В. Поповић, *Извори за црквену историју*, Београд 2001.

Henri Pirrenne, *Povijest Evrope od Seobe naroda do XVI. stoljeća*, preveo Miroslav Brandt, Kultura, Zagreb 1956.

Roberto Lopez, *Rođenje Evrope. Stoljeća V-XIV*, preveo Berislav Lukić, Školska knjiga, Zagreb 1978.

Žan Servije, *Istorija utopije*, prevela Vera Pavlović, Clio, Beograd 2005.

Žorž Dibi, *Umetnost i društvo u srednjem veku*, prevela Smilja Marjanović-Dušanić, Clio, Beograd 2001.

---

¹⁵ Фулкер из Шартра, *Огломак о крсташима*, у: Р. В. Поповић, *Извори за црквену историју*, 170–171.

¹⁶ R. Lopez, *Rođenje Evrope. Stoljeća V-XIV*, 234.

¹⁷ С. Пеинтер, *Историја средњег века (284–1500)*, 252–253.

Michael Lambert, *Medieval Heresy: Popular Movements from Bogomil to Hus*, London 1977.

Žak Le Gof, *Srednjovekovna civilizacija Zapadne Evrope*, prevela Dobrila Stošić, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Novi Sad 2010.

Примљено: 9.8.2012.
Одобрено: 30.8.2012.

A VIEW ON THE CONSEQUENCES OF THE CRUSADES

Miroslav M. Popović

*The Library of the Department of History,
Faculty of Philosophy – University of Belgrade*

Summary: *Crusades are military campaigns which occurred between 11th and 13th century. The Crusades were led on the territory of Middle East with the goal of restoring Christian access to the holy places in and near Jerusalem, conquer rich East and open trade with eastern countries. Papacy achieved its most permanent success with Crusades. Crusaders developed deep national feeling for Passions of Christ and hatred towards Muslims, Greeks, Jews and heretics. Success of the Crusades should have reflected in new Jerusalem Kingdom which should have made peace with all fighting people and rise in the age of abundance which would exist before Judgement Day. Crusaders made an important connection between the people of Western Europe, Byzantium and Balkans and the existence of crusader states made formal and informal contacts with illegal dualist bogomil churches in Constantinople, Asia Minor and Balkans much easier.*

Key words: *Crusades, West, East, Byzantium, Muslims, Jews, heretics*